

Catalunya en la perspectiva de la integració a la CEE el 1992

Discurs llegit el 10 d'octubre de 1988
en la sessió inaugural del curs 1988-1989

CARLES A. GASÒLIBA I BÖHM
Membre de la Secció de Filosofia i Ciències Socials

Introducció

La integració de l'economia catalana a la Comunitat Europea coincideix en el temps amb un procés de ràpida integració de totes les economies europees en un mercat intern únic. Per bé que aquests factors incideixen simultàniament per a fer les corresponents valoracions sobre el balanç de la integració, és ben cert que ambdós processos tenen connotacions molt diferents, i amb diferents impactes en el temps.

El primer, la integració dels estats espanyol i portuguès a la CEE, comportava principalment un desarmament aranzelari i l'adopció de nombroses normatives comunitàries que afectaven els àmbits més diversos de l'activitat econòmica, però que ja eren perfectament conegudes pel fet de trobar-se en funcionament en els diversos països comunitaris. El mercat interior espanyol s'obria, però no es diluïa. Quant al segon procés, és un procés dinàmic de dimensions encara incertes però amb unes perspectives molt ambiciosos i de gran abast sota l'objectiu d'assolir el mercat únic l'any 1992. En aquest sentit, el segon dels processos ha de

tenir una incidència encara més àmplia i molt més a termini mitjà i llarg que no pas el primer.

Per aquest motiu, en fer el balanç de la integració de Catalunya a la CEE, cal distingir entre els efectes a curt termini que la integració ha generat, i genera, a través del desarmament aranzelari i l'adopció de la normativa comunitària, i els efectes que comporta ja avui la dinàmica de major integració europea desencadenada per l'Acta Única.

Balanç dels primers dos anys i mig d'integració

Integració a la CEE. Inici d'un període de reactivació per a l'economia catalana

Del primer dels dos processos descrits sobresurt un aspecte a destacar, pel fet que, amb la integració de l'Estat espanyol a la Comunitat Europea, l'economia catalana va tancar un període caracteritzat per la recessió i n'inicià un altre de força més expansiu.

Tres grans àmbits han contribuït a fer possible aquest canvi de tendència. En primer lloc, el profund procés de reestructuració portat a terme per l'economia catalana durant els deu anys anteriors. En segon lloc, la millora substancial de la conjuntura econòmica internacional arran de la disminució dels preus del petroli i de la baixa en la cotització del dòlar, millora que ha repercutit fonamentalment sobre les economies més energeticodependents com és el cas de la catalana. En tercer lloc, la definitiva obertura de l'economia catalana als mercats europeus.

El dos primers d'aquests aspectes són comuns a una bona part dels països europeus, mentre que el tercer incideix directament sobre les economies espanyola i portuguesa. Pràcticament tots els països han sotmès llurs economies a profundes reestructuracions, alhora que es beneficiaven de la disminució de costos energètics. Això ha donat a les economies europees uns marges d'actuació suficients per a reduir els greus desequilibris als quals eren sotmeses en els camps de la inflació, el dèficit públic o la balança comercial, alhora que els permetien d'assolir uns ritmes moderats però continuats de creixement econòmic. A les economies dels dos estats ibèrics, l'evolució ha estat semblant, exceptuant-hi l'evolució de la balança comercial, que en ambdós casos s'ha deteriorat.

Pel que fa al tercer aspecte, l'obertura dels nous estats membres cap als mercats europeus ha significat per a tots dos estats un incentiu idoni per al relleu de les economies respectives. Prova d'això és que els creixements que han assolit els anys 1986 i 1987 han estat els més elevats de la CEE i pràcticament els més elevats de l'OCDE, la qual cosa implica que, almenys a curt termini, l'ampliació de la Comunitat ha contribuït al relleu de aquestes economies.

Dins el context general descrit, l'economia catalana se situaria al capdavant del creixement de l'economia espanyola, com a un dels motors d'aquesta en la pretensió de minorar els elevats diferencials que avui existeixen entre l'economia espanyola i les mitjanes europees, alhora que, paral·lelament i com veurem més endavant, l'economia catalana s'erigeix a Europa com un nou focus de relançament de l'economia europea des de la seva específica situació geogràfica, infraestructura productiva i potencialitats de creixement futur.

Trets principals que mostren l'evolució de l'economia catalana després de la integració a la Comunitat Europea

Tot fent una ràpida descripció de la situació actual de l'economia catalana, després dels primers dos anys i mig d'integració a la CEE, podríem destacar-ne quatre grans trets:

En primer lloc, la ràpida acceleració en el ritme de creixement econòmic. El PIB creix a un ritme situat entre el 4,5 i el 5 % anual, ritme lleugerament superior al que experimenta l'economia espanyola i pràcticament dues vegades superior al 2,6 % de creixement anual que experimenta la mitjana de l'economia europea.

En segon lloc, i com a conseqüència del major creixement assolit, hom ha aconseguit d'invertir el procés de destrucció de llocs de treball, de manera que entre el final del 1985 i el final del 1987 foren creats 200 mil nous llocs de treball nets, mentre que la taxa d'atur disminuïa des del nivell del 20 % de la població activa on es trobava al final del 1985 fins al 15,7 % del darrer mes de juny. A l'Estat espanyol encara es manté en el 19,4 % (juny del 1988). De qualsevol manera, aquestes taxes són encara excessivament elevades i cal continuar reduint-les.

En tercer lloc, la inversió ha experimentat elevats ritmes de creixement, tant per la via de la inversió autòctona com per la via de la inversió exterior. A aquesta última, ens hi referirem posteriorment; però en relació amb la inversió autòctona, cal dir que en el procés de reestructuració productiva dels anys en què la crisi es va mostrar més aguda, el procés de limitació i racionalització de la producció va permetre de sanejar d'una manera molt significativa els sectors productius. Aquella primera fase ha tingut una continuïtat certa després de la integració a la CE a través del relançament de la nova inversió en béns d'equip com a mitjà per a contrarestar l'augment de la competència. Prova d'aquesta evolució és l'elevat ritme de creixement de les importacions de béns d'equip o l'elevat ritme de creixement de l'índex de producció industrial d'aquests béns.

Finalment, en quart lloc, cal constatar la transformació que experimenta l'economia catalana pel que fa a la seva creixent interrelació amb l'exterior, i molt concretament cap a Europa, bé per mitjà del comerç, bé per mitjà de les transferències de capital i inversions. En aquest sentit és interessant de sintetitzar d'una manera breu l'evolució que han seguit aquestes variables en els darrers dos anys.

Interrelació de l'economia catalana amb la de la CEE. Catalunya, focus d'expansió de l'economia europea

Des del mateix moment de l'adhesió, les importacions catalanes varen experimentar elevats creixements incentivats pel canvi de règim fiscal i per la supressió de barreres aranzelàries. L'any 1986 les importacions varen augmentar d'un 14 %, i el 1987 d'un 19,8 %. Aquests increments són molt superiors si hom només hi considera les importacions provinents dels països comunitaris, ja que en aquest cas l'augment de les compres fou del 48,7 % el 1986 i del 31,3 % el 1987, la qual cosa reflecteix un significatiu desviament de les compres realitzades als diferents mercats internacionals cap als mercats europeus.

El comportament de les exportacions no va ser tan expansiu. L'any 1986, el primer després de la integració, les exportacions globals catalanes varen disminuir com a conseqüència de la desaparició dels antics incentius fiscals a l'exportació i de l'augment de la demanda interior espanyola. No obstant això, en relació amb la CEE les exportacions catalanes ja varen créixer un 8,8 %. Aquella evolució incerta de les exportacions es va corregir notablement l'any següent, 1987, quan les exportacions totals varen augmentar d'un 15,3 % (12,5 % en termes reals), la qual cosa significa l'increment més elevat assolit des del 1979. En direcció a la CEE, l'augment fou del 22,8 %, increment aquest que sembla tenir continuïtat en els mesos transcorreguts del 1988. Aquest augment de les exportacions en direcció a uns mercats especialment saturats com els de la CEE, i que a més creixen a uns ritmes molt moderats, caldria considerar-lo molt positivament, si no fos pel fet que el ritme de creixement de les importacions catalanes encara és molt superior al de les exportacions, i per tant crea un problema de balança comercial.

Tanmateix aquesta situació de moment queda compensada monetàriament per l'excel·lent evolució del sector turístic, mentre que a termini mitjà caldrà confiar en una recuperació de les exportacions a ritmes de creixement superiors al de les importacions a fi que ambdós intercanvis conservin un cert equilibri.

En aquest sentit cal comentar que, en els països comunitaris, el pes de les importacions i exportacions en el PIB varia molt d'un país a l'altre (és molt més elevat en els països de petites dimensions com ara Bèlgica i Holanda, i molt menor en els grans com ara França o la RF Alemanya), però la mitjana de tots ells es troba a l'entorn del 30 % del PIB tant per a les importacions com per a les exportacions. A l'economia espanyola, l'any 1985 el pes de les importacions en el PIB era del 18 %, i el de les exportacions, del 14,5 %. A Catalunya, en aquell mateix any, les importacions significaven el 23,7 % del PIB i les exportacions el 16,1 %, la qual cosa indica una major obertura cap a l'exterior que el de l'economia espanyola, a un nivell molt allunyat, però, de la mitjana dels altres països europeus.

Després de la integració, el ritme de creixement català d'importacions i exportacions s'ha situat clarament per damunt de l'espanyol, i això encara reforça més aquella tendència. Tot

i així, cal reconèixer en l'àmbit de les exportacions uns resultats clarament deficitaris que caldrà modificar en el futur immediat.

Des de la perspectiva de les inversions estrangeres, Catalunya també s'ha situat al capdavant de les àrees econòmiques de l'Estat espanyol receptores d'inversions foranes, i no tan sols de l'Estat espanyol sinó de tot Europa, ja que s'està erigint com a base receptora d'inversions de països tercers que pretenen d'accedir a quotes significatives del mercat europeu (p. ex., inversions japoneses o inversions del grup KIO) o d'inversions de països europeus que pretenen de controlar des de Catalunya una part important del mercat europeu i mediterrani. L'any 1987 les inversions estrangeres directes van assolir la xifra de 237 mil milions de pesetes, amb un 450 % d'increment en relació amb l'any anterior, i van absorbir una tercera part de totes les inversions estrangeres directes efectuades a l'economia espanyola. Per sectors, les inversions es concentraren principalment en la indústria química, en la manufacturera i, a més distància, en els sectors de serveis de comerç i hostaleria.

L'evolució de l'economia catalana ens mostra que la seva resposta a uns nivells d'obertura més elevats ha estat globalment positiva, com de fet s'ha produït sempre que l'economia catalana s'ha obert a l'exterior; el procés de reestructuració experimentat fins a mitjan decenni dels vuitanta, el clima expansiu en els àmbits internacional i europeu, i la base productiva i empresarial, han estat els principals factors que expliquen aquesta evolució.

El mercat únic europeu

Objectius de l'Acta Única i de l'enfortiment del Sistema Monetari Europeu

La segona qüestió es refereix a les perspectives que manté obertes l'economia catalana de cara als propers anys, quan la incidència de la nova dinàmica de creació del Mercat Únic europeu s'erigeixi en el principal dels components de la nova configuració de la Comunitat Europea.

Un repàs a l'Acta Única i a allò que es deriva de les darreres reunions comunitàries permet de veure que el seu objectiu no és sinó el de fer realitat allò que ja pretenien els Tractats de Roma trenta anys abans, i que no s'havia pogut concretar en l'anomenat Mercat Comú Europeu. L'Acta Única pretén de solucionar els problemes sorgits al llarg de la història comunitària, pel fet que en l'actualitat aquests impedièren l'avanç de la Comunitat.

Sota aquesta pretensió hi havia una consciència clara que o s'assolia un autèntic mercat interior europeu o es perdia a termini mitjà la possibilitat de competir amb les altres grans potències econòmiques del món occidental com ara els Estats Units i el Japó.

Amb aquest objectiu, el Llibre Blanc per a la realització del Mercat Únic elaborat per la Comissió de les Comunitats Europees concreta en unes 300 directives específiques les ini-

ciatives legislatives que cal adoptar per a eliminar les barreres existents actualment i fer realitat el Mercat Únic.

A grans trets, les esmentades directives pretenen de concretar l'eliminació de:

- a) les fronteres físiques intercomunitàries (duanes) i altres reglamentacions que les facin necessàries;
- b) les fronteres tècniques derivades de l'existència de normatives i reglamentacions tècniques diferents d'un país a l'altre;
- c) les fronteres fiscals a través d'una certa harmonització de determinats impostos.

Aquestes són barreres que el Mercat Comú no ha pogut eliminar —cas de les fronteres físiques—, o no s'havia plantejat d'eliminar —cas de les fronteres fiscals—, o que fins i tot han sorgit de l'afany proteccionista dels estats envers determinats sectors, a fi de continuar protegint allò que el desarmament aranzelari havia desprotegit —cas d'una bona part de les fronteres tècniques.

En l'actualitat, però, la construcció del mercat interior europeu es planteja encara més ambiciosa i realista, malgrat que aquest realisme impliqui una notable incertesa respecte al compromís concret de com instrumentar-lo. En aquest sentit cal citar l'objectiu d'enfortir el Sistema Monetari Europeu, que s'erigeix com un dels aspectes més significatius de la realització del mercat intern en el futur proper, ja que difícilment hom arribarà a un mercat únic sense una profunda aproximació de les polítiques econòmiques i monetàries dels països membres.

Tanmateix, aquest és un dels problemes més controvertits dels que té avui plantejats la Comunitat, ja que implica la unificació de les polítiques econòmiques en mans de la Comunitat en perjudici de l'autonomia dels diferents estats membres per a aplicar les polítiques econòmiques respectives. Un exemple clar d'aquesta situació es troba avui en la política econòmica espanyola i en la decisió d'integrar, o no, la pesseta en el SME d'aquí a un any, tal com ho té previst el govern. Si s'hi integra, l'economia espanyola guanyarà en estabilitat canviària, i, possiblement, desequilibris com ara el de la inflació o dels elevats tipus d'interès es reconduiran més fàcilment. En contra, però, l'economia espanyola perdria elements de decisió en mecanismes de política econòmica, i més concretament monetària, que han estat precisament àmpliament utilitzats per a orientar aquella.

Avantatges de la construcció del Mercat Únic

Sempre resulta difícil la quantificació dels beneficis que pot representar una decisió amb tantes connotacions com la que suposa el Mercat Únic Europeu; tanmateix, entre les principals

conclusions de l'informe Cecchini, encarregat per la Comissió per tal d'avaluar precisament aquests avantatges, hom pot destacar:

- a) la creació d'un potencial suplementari de creixement avaluat en uns 200 mil milions d'ECUS anuals, és a dir a l'entorn dels 30 bilions de pessetes, la qual cosa equival aproximadament al 5 % del PIB de la Comunitat dels 12 membres;
- b) creació d'uns 5 milions de noves ocupacions;
- c) disminució dels preus en un percentatge proper al 6 %.

L'esmentat nou potencial de creixement sorgiria de la racionalització de la producció, de la distribució, de la investigació, etc., que comportaria la desaparició de les barreres esmentades anteriorment entre els diferents estats membres. Per exemple, i contemplant únicament costos directes, l'informe avalua els costos directes de les formalitats duaneres i dels tràmits administratius corresponents en un 1,8 % del valor de les mercaderies comercialitzades. Els costos derivats de les diferents reglamentacions tècniques vigents a cada país significarien prop del 2 % dels costos totals dels productes, però podrien ésser molt superiors per a determinats sectors, especialment per a tots aquells relacionats amb els mercats públics, com ara els de defensa, transports i producció d'energia, o els de banca i assegurances.

Participació de l'empresa en la construcció del Mercat Únic

Com podem observar, els potencials de creixement que s'adjudiquen al Mercat Únic resulten quantiosos en conjunt, però difícilment podran assegurar una distribució homogènia dels beneficis entre els diferents països i regions d'Europa. És per això que cal que avui, en plena fase de reactivació econòmica, tots els sectors interessats en el funcionament de l'activitat econòmica, des de l'administració fins a les empreses, renovin els esforços de preparació per al Mercat Únic europeu.

Les empreses multinacionals europees ja ho fan, i de fet, són alguns dels grups que més contribueixen a impulsar aquest Mercat Únic. Assistim contínuament a moviments de presa de posicions de societats d'un país en societats d'altres països, a fusions de societats de diferents estats membres, a contractes de col·laboració, etc., o també a la participació activa de les associacions empresarials en les consultes que efectua la Comissió de cara a la definició de les noves normatives de la Comunitat. És una dinàmica empresarial que la signatura de l'Acta Única i les perspectives futures de la Comunitat Europea han accelerat i que cal seguir de prop.

D'acord amb una enquesta realitzada a França entre les empreses poc després de l'aprovació de l'Acta Única (IPSOS-CNPF), el 66 % dels enquestats declarava que el mercat

intern era una prioritat per a la qual calia preparar-se, el 77 % preveia que les noves empreses en sortirien afavorides i el 76 % considerava que afavoriria l'augment de la competitivitat. No és sinó una enquesta, però ja reflecteix la predisposició de les empreses d'un país per a afrontar el repte de competitivitat que això suposa, en la confiança que això les afavorirà.

A Catalunya caldria que els sectors empresarials assolissin un nivell de conscienciació semblant, en la seguretat que la construcció del Mercat Únic pot comportar una transformació de l'economia catalana tan important o més que la que ha comportat el mateix procés d'integració a la CEE endegat fins ara.

Principals factors d'adequació per a l'economia catalana

Hem vist que l'economia catalana experimenta un procés d'obertura i transformació de la seva economia de gran abast, i que, a causa del procés vers la realització del Mercat Interior Europeu, aquest procés encara no ha finit.

El Mercat Interior Europeu ofereix noves possibilitats i és avaluat com a globalment positiu per al conjunt de l'economia europea; òbviament, però, aquesta avaluació no significa ni un procés uniforme ni els mateixos nivells a totes les àrees de la Comunitat.

És per això que cal que ens preguntem si el grau d'adaptació de l'economia catalana és el convenient, i en quines àrees cal reforçar aquells aspectes que permetin d'assegurar el marc adequat als nivells de competència comunitaris.

Des del meu punt de vista, els àmbits que requereixen una atenció especial són els d'informació i preparació en relació amb la realitat comunitària, el de transport i comunicacions, i el d'ensenyament superior i adaptació tecnològica.

És obvi que Catalunya té un grau de desenvolupament, situació econòmica i posicionament geogràfic que li permet d'aspirar a tenir una posició capdavantera en el si de la Comunitat Europea; també és cert, però, que aquesta posició no està assegurada, atès que ni ha assolit el grau de desenvolupament característic de les àrees econòmicament més avançades de la Comunitat ni pot obtenir, per la seva situació present, un suport especialment destacat per part d'aquella en l'aplicació dels corresponents fons comunitaris per tal de disminuir els desequilibris socials i territorials existents. És per això que Catalunya presenta uns trets d'especial vulnerabilitat que ha de superar per la seva pròpia capacitat d'adaptació i de resposta positiva als nivells de competitivitat que es donen en el si de la Comunitat.

Per a assolir aquests nivells de competitivitat, i comparant l'economia catalana amb les seves principals competidores, cal comptar amb facilitats de comunicació i, en conseqüència, amb les corresponents infraestructures, tant per carretera —noves autopistes, eix Barcelona-Tolosa, comunicació per la Vall d'Aran, Eix Transversal—, com per ferrocarril —ample de via europeu, trens de gran velocitat—, com per avió —liberalització del trànsit

aeri, potenciació de línies d'abast regional. Cal estar adaptat a la ja present explosió de les telecomunicacions i adaptar-se als mecanismes que permetin d'ésser competitius en l'adopció de noves tecnologies i de tenir un nivell d'ensenyament que faci els nostres titulats competidors eficaços en l'àmbit europeu davant l'efectiva aplicació del reconeixement mutu de titulats universitaris i de llibertat d'establiment.

L'economia catalana s'enfronta al repte europeu des d'una posició favorable en el moment present, havent mostrat i demostrat una capacitat de resposta que s'ha produït cada vegada que s'ha donat la possibilitat de projectar-se realment a l'exterior, i havent assumit també que la via adequada per a la necessària internacionalització era la pertinença a les comunitats europees, pertinença reforçada a més per un clar sentit d'identitat europea per part de la societat catalana.

A més de l'experiència globalment positiva en aquests primers anys d'integració, cal afegir que compta amb uns actius destacables com ara la seva pròpia estructura productiva, o com la posició clau que presenta en el conjunt de la Comunitat Europea en la projecció d'aquesta vers la Mediterrània i més específicament en la potenciació de la Mediterrània nord-occidental. Però aquestes possibilitats i aquestes potencialitats no són una realitat; perquè ho siguin, caldrà perseverar en la línia empresa i comptar amb unes bases avui en dia tan sols embastades o simplement inexistent.